

บทบรรณาธิการ “ทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงไปด้วยสื่อสารสนเทศ”

องค์ความรู้สื่อสารศึกษา (communication studies) ที่ผ่านร้อนผ่านหนาวมาได้เกินครึ่งศตวรรษนั้น พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า การสื่อสารมีอิทธิพลไม่มากนักน้อยที่จะส่งผลต่อความเปลี่ยนแปลง ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับกลุ่มคน ไปจนถึงระดับสังคมโดยรวม การสื่อสารมีอิทธิพลไม่เพียงแต่กำหนดทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลเท่านั้น หากยังมีอำนาจประกอบสร้างหรือดลบันดาลปั้นแต่งโลกทัศน์และนำทางชีวิตของมนุษย์เอาไว้หลายด้านมากมาย

ด้วยเหตุนี้ トラบเท่ที่สังคมยังมีการวิวัฒน์เปลี่ยนผ่านอย่างต่อเนื่องไปไม่สิ้นสุด คงจะไม่ผิดนักหากเราจะสรุปเป็นวลีสั้นๆ ง่ายๆ ที่ล้อไปกับบทเพลงว่า “ทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงไปด้วยสื่อสารสนเทศ” อันเป็นที่มาของธีมที่ปรากฏอยู่ในวารสารวิชาการวารสารศาสตร์ ฉบับสีฟ้าขาวครามงามกระจ่างเล่มนี้

เนื้อหาของเล่มวารสารเปิดขึ้นด้วยบทความวิชาการของ เกศราพร ทองพุ่มพุกษา ที่ตั้งข้อสังเกตว่า ถ้าการสื่อสารมีอำนาจเสกสรรเปลี่ยนแปลงโลกรอบตัวได้นั้น เราก็ควรจะเข้าใจความเปลี่ยนแปลงที่อยู่ในโลกของสื่อทั้งหลายเสียก่อน ผู้เขียนจึงเลือกเข้าไปสำรวจความผันผ่านของอุตสาหกรรมสื่อสิ่งพิมพ์ในช่วงสองทศวรรษแรกแห่งศตวรรษที่ 21 และพบข้อสรุปร่วมของทั้งอุตสาหกรรมหนังสือพิมพ์ นิตยสาร และหนังสือเล่มว่า ท่ามกลางสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ซัดกระหน่ำเข้ามามากมาย สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ ก็ไม่น่าจะอยู่ในสภาวะ “กำลังจะตาย” หากแต่กำลัง “ปรับตัวเพื่อความอยู่รอด” ในหลากหลายวิถีทางมากกว่า

ขณะเดียวกัน ในการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมบริโภค (consumer society) นั้น การสื่อสารมีบทบาทสร้างสรรค์วิถีการกินการอยู่และการใช้ชีวิตของผู้คนอย่างแนบแน่น หาก “ไก่อามเพราะชน คนงามเพราะแต่ง” แล้วไซ้ ธมทอง ทองนอก ก็ชี้ให้เห็นว่า ในช่วงที่ธุรกิจนิตยสารสตรีและแฟชั่นกำลังอยู่ในกราฟขาลง บรรณาธิการความงามหรือบรรดาครูผู้เสกสรรปั้นปรุงองค์ความรู้เรื่องการประพินความงามของผู้หญิง ก็ต้องปรับตัวกันขนานใหญ่ และด้วยอาศัยพื้นที่ของสื่อสังคมออนไลน์ พวกเธอเหล่านั้นได้ขยับมาสวมเล่นบทบาทใหม่ในฐานะ “digital beauty editor” ที่นำความคิดด้านความงามสู่มวลหมู่สตรี และเช่นเดียวกัน หากในสังคมบริโภค “เรื่องกินเป็นเรื่องใหญ่ เรื่องขายเป็นเรื่องเล็ก” ด้วยแล้ว รักชนก สมศักดิ์ ได้เผยให้เห็นต่อมว่า ในท่ามกลางบริบทของกระแสความเป็นโลกหรือโลกาภิวัตน์ ความเป็นไทยก็อาจไม่ได้สูญสลายหายไป หาก

แต่มีบรรดาเซฟและพ่อครัวแม่ครัวหัวป่ากัทั้งหลายที่กำลังเสกสรรปรุงแต่งรสชาติแห่งความเป็นไทยเอาไว้ ผ่านเมนูอาหารไทยนานาชาติในพื้นที่ของสื่อโทรทัศน์

ควบคู่ไปกับบทบาทของการสื่อสารในการเสกสรรคุณค่าและความหมายต่างๆ อยู่ นั่น การสื่อสารก็ยังเป็นกลไกขับเคลื่อนพลังสังคมในหลายด้านไปด้วยเช่นกัน บทความของ วิไลวรรณ จงวิไลเกษม ได้อาศัยจุดยืนของการทำงานวารสารศาสตร์สันติภาพ (peace journalism) มาตั้งคำถามว่า ในขณะที่ทุกวันนี้คนข่าวมีแนวโน้มที่จะผลิตความรุนแรงให้เป็นความชอบธรรมกันมากขึ้น เราจะมาสร้างสรรค์พื้นที่ของข่าวให้สร้างเสริมสันติวิธีแก่มวลมนุษยชาติกันได้อย่างไร ตามด้วยบทความของ รุจน์ โกมลบุตร และคณะ กับการตั้งข้อสังเกตเรื่องบทบาทของการสื่อสารในการขับเคลื่อนขบวนการสิ่งแวดล้อม ที่ผู้เขียนเลือกใช้กรณีศึกษาของเนื้อหาในหน้ากระดาษของสื่อสิ่งพิมพ์ท้องถิ่นเพื่อเผยให้เห็นว่า ความเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่นนั้นดำเนินไปอย่างไร และมีตัวแปรอันใดที่จะเข้ามากำหนดเนื้อหาดังกล่าวบ้าง

ก่อนจะมาถึงสองบทความสุดท้ายที่หยิบยกประเด็นเรื่องการสื่อสารกับการสรรค์สร้างสุขภาวะของผู้คน โดยเรื่องแรกเป็นงานเขียนของ ณัฐวิภา สินสุวรรณ์ ที่ประยุกต์แนวคิดการชี้แนะประเด็นผ่านสื่อ (media advocacy) กับการสะท้อนถึงพลังของสื่อสังคมออนไลน์ที่ขับเคลื่อนนโยบายการควบคุมยาสูบ ทั้งในระดับประเทศและระดับสากล กับอีกเรื่องหนึ่งที่เป็นบทความวิจัยของคณาจารย์มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งเผยให้เห็นผลการศึกษาถึงการตอบสนองต่อภาพคำเตือนบนซองบุหรี่แบบเรียบ ผ่านสายตาของกลุ่มเยาวชนผู้ถูกมองว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงที่สุดของการก้าวเข้าสู่สถานภาพนักสูบบุหรี่หน้าใหม่ในอนาคต

หลากหลายเรื่องหลายรสของบทความคัดสรรในวารสารวิชาการ *วารสารศาสตร์ฉบับนี้* ได้พ้องเสียงกันให้เห็นว่า การสื่อสารมีอิทธิพลยิ่งต่อการสร้างสรรค์คุณค่าและความหมาย และสร้างเสริมพลังขับเคลื่อนสังคมในด้านต่างๆ ให้กับมวลมนุษย์ อันเป็นการยืนยันข้อสรุปของธีมวารสารเล่มนี้อีกครั้งหนึ่งว่า “ทุกสิ่งเปลี่ยนแปลงไปด้วยสื่อสารเสกสรร” นั่นเอง

สมสุข หินวิมาน

บรรณาธิการ